

სწავლების მეთოდოლოგია

Methodic of Teaching

რიცხვითი სახელის სწავლება სკოლაში

ლეილა აბზიანიძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

e-mail: leila.abzianidze@atsu.edu.ge

<https://doi.org/10.52340/lac.2024.32.23>

SJIF 2024: 8.268

ნაშრომში განხილულია რიცხვითი სახელის რაობის სწავლება, რიცხვითი სახელის აღნაგობის სწავლება და რიცხვით სახელთან დაკავშირებული მართლწერის საკითხების სწავლება. მასალა ეყრდნობა სკოლაში ჩატარებულ კვლევას, რომლის წარმართვაშიც მეცნიერთან ერთად მონაწილეობდნენ სტუდენტებიც.

საკვანძო სიტყვები: რიცხვითი სახელი, რიცხვითი სახელის აღნაგობა, მართლწერის საკითხები

§ 1. რიცხვითი სახელის რაობის სწავლება

რიცხვითი სახელის რაობის შესწავლას უნდა წარემძღვაროს დაწყებით კლასებში შესწავლილი მასალის განმეორება. ამისათვის განვლილი ლიტერატურული მასალიდან უნდა შევარჩიოთ ტექსტი, რომელშიც წარმოდგენილი იქნება რიცხვითი სახელის ყოველი ჯგუფი. ტექსტის ანალიზისას ყურადღება გამახვილდება რაოდენობით რიცხვით სახელებზე: გაირკვევა რას აღნიშნავს, რა კითხვებზე უპასუხებს, წინადადებაში რას უკავშირდება. მოსწავლეებს აქვე მიეცემა რიცხვითი სახელის ნაწილობრივი განსაზღვრა: "რაოდენობის აღმნიშვნელ სიტყვას გრამატიკაში რიცხვითი სახელი ეწოდება: ასევე გაირჩევა სხვა რიცხვითი სახელებიც. მაგ. ბევრი, ცოტა, მრავალი, უპასუხებს კითხვაზე "რამდენი?", უკავშირდება არსებითი სახელით გამოხატულ წევრს და აღნიშნავს რაოდენობას, მაგრამ არა გარკვეულს, არამედ გაურკვეველს. პირველი, მეორე, მესამე - გვიჩვენებს რიგს, ხოლო მეოთხედი - ნაწილს.

ტექსტში მოცემულ რიცხვით სახელთა ასეთი გარჩევისა და მათი ერთგვარი წინასწარი დაჯგუფების შემდეგ მოსწავლეებს ეძლევა რიცხვითი სახელის განსაზღვრა:

"რიცხვითი სახელი ჰქვია ისეთ სიტყვას, რომელიც აღნიშნავს საგნის რაოდენობას, რიგს ან ნაწილს მთელთან მიმართებით".

თითოეული ჯგუფის გარკვევისა და განსაზღვრის მიცემის შემდეგ გავაცნობთ ტერმინებს "რაოდენობითი", "რიგობითი", "წილობითი". რაოდენობითი თავის მხრივ ორ ჯგუფად უნდა გაიყოს: "გარკვეული", "გაურკვეველი".

ცოდნის განსამტკიცებლად საჭიროა ვარჯიშობა, რიცხვითი სახელის შემცველი ტექსტის ანალიზი, ნიმუშების დასასახელება მოსწავლეთა მიერ, რაოდენობითი რიცხვითი სახელის გადაკეთება რიგობითად და სხვ.

ჩვეულებრივ გავრცელებულია ამა თუ იმ ჯგუფის რიცხვითი სახელის ამოსაცნობად კითხვების გამოყენება. ეს კარგი ხერხია, მაგრამ არა ყოველთვის საიმედო. ზოგჯერ ერთი და იგივე კითხვა სხვადასხვა ჯგუფის რიცხვით სახელს დაესმის (რამდენი?), ზოგჯერ კი სხვა მეტყველების ნაწილის კითხვას იშველიებს (რომელი?). ასე რომ, მხოლოდ კითხვების მიხედვით რიცხვითი სახელის ჯგუფის გარკვევა ყოველთვის საიმედო არ შეიძლება იყოს. მთავარია, მოსწავლე დავაუფლოთ რიცხვითი სახელების შინაარსობრივ ამოცნობას;

შესწავლილის შეჯამების მიზნით შეიძლება შედგეს სპეციალური ტაბულა:

ჯგუფები შინაარსის მიხედვით	რა კითხვა დაესმის	ნიმუში
რაოდენობითი რიცხვითი სახელი	რამდენი?	ხუთი, ცხრა, ბევრი
რიგობითი რიცხვითი სახელი	რომელი?	მესამე, მეორმოცე
წილობითი რიცხვითი სახელი	მერამდენედი?	მესამედი, მეასედი

ასეთი ტაბულის შედგენა, გარდა იმისა, რომ რიცხვით სახელთა ჯგუფებში გარკვევას აზუსტებს და ცოდნას ასისტემებს, ხელს უწყობს რიცხვითი სახელის სხვა მეტყველების ნაწილთაგან გამიჯვნას.

ხშირად მოსწავლეები ერთმანეთში ურევენ რიცხვითი სახელისა და რიცხვითი სახელისაგან წარმოშობილ სხვა მეტყველების ნაწილებს (ორიანი, ხუთეკერ...). შერჩეულ ნიმუშებზე ვარჯიშობით მოსწავლეთათვის გასაგები უნდა გახდეს, რომ ათიანი, ასეული, ხუთიანი, რაოდენობაზე კი არ მიუთითებენ, არამედ საგანზე და უპასუხებენ კითხვაზე რა? ამდენად, ეს სიტყვები არსებითი სახელებია და არა რიცხვითი, მაგრამ ნაწარმოებია რიცხვითი სახელებისაგან.

რიცხვითი სახელის რაობა შესწავლილად ჩაითვლება, თუ მოსწავლე შემლებს დაახასიათოს რიცხვითი სახელი საერთოდ და ცალკეული ჯგუფი - სათანადო საილუსტრაციო ნიმუშების მოტანით, განასხვავებს მათ სხვა მეტყველების

ნაწილებისაგან. ამასთანავე შეძლებს რომელიმე რიცხვითი სახელისაგან აწარმოოს როგორც სხვა ჯგუფის რიცხვითი სახელი, ისე სხვა მეტყველების ნაწილები და ახერხებს მათ განმასხვავებელ ნიშანთა გარკვევასაც.

§ 2. რიცხვითი სახელის აღნაგობა

აქ რამდენიმე საკითხია განსახილველი:

1. რაოდენობითი რიცხვითი სახელების შედგენილობა;
2. მარტივი და რთული რიცხვითი სახელები;
3. მარტივი და რთული რაოდენობითი რიცხვითი სახელებისაგან რიგობით რიცხვით სახელთა წარმოება.

რაოდენობითი რიცხვითი სახელების შედგენილობისას ყურადღება უნდა გამახვილდეს ათიდან ოცამდე რიცხვების სახელწოდებებზე და ცალკეულ რიცხვით სახელთა ანალიზის საფუძველზე გაირკვეს, როგორაა ისინი მიღებული:

ათ-ერთ-მეტი - თერთმეტი

ათ-სამ-მეტი - ცამეტი

თერთმეტიდან ოცამდე რიცხვით სახელთა შედგენილობის შესწავლისას ყურადღება უნდა მიექცეს აქ წარმოდგენილ ფონეტიკურ მოვლენებს:

1. **ბგერათდაკარგვა:** ა) იკარგება ა (ათ სიტყვიდან) თერთმეტში, თორმეტში, ცამეტში, თოთხმეტში, თხუთმეტში, და ა.შ.; ბ) იკარგება თანხმოვანი მ (ორი მ-ანის თავმოყრის გამო) სიტყვაში **ცამეტი** (ათ - სამ- მეტი); გ) იკარგება ათ სიტყვა **ცხრამეტში**.

2) **ბგერათგადასმა:** სიტყვაში **თვრამეტი** ადგილი აქვს გადასმას (ათ-რვა-მეტი - თრვამეტი - თვრამეტი).

3) **ბგერათშერწყმას:** ცამეტში ც = თ + ს (ათ-სამ-მეტი - თსამეტი - ცამეტი) და თ + შ = ჩ ჩვიდმეტში.

მარტივი და რთული რაოდენობითი რიცხვითი სახელები: **ორი, ათი, ოცი, ასი** მარტივი რიცხვითი სახელებია, რადგანაც ერთ ფუძეს (**ორ, ათ, ოც**) შეიცავენ, ხოლო **ოცდაათი, სამოცი, ასოცი...** - რთული, რადგანაც ერთზე მეტ ფუძეს შეიცავენ.

მარტივი რაოდენობითი რიცხვითი სახელები ქართულში მეტად მცირეა. ეს იგივე ძირითადი რიცხვითი სახელებია და ის შეიძლება პირდაპირ დავასწავლოთ მოსწავლეებს.

რიგობით რიცხვით სახელთა წარმოება - რიგობითი რიცხვითი სახელები იწარმოება რაოდენობითისაგან **მე - ე** მაწარმოებლით, ხოლო წილობითი - რიგობითის ვითარებითი ბრუნვისაგან (სამი - მესამე - მესამედი).

აუცილებელია გაირკვეს, თუ რომელი რიგობითი რიცხვითი სახელი როგორ იწარმოება. ერთგვარია რიგობითი რიცხვითი სახელების წარმოება მარტივი

რაოდენობითი რიცხვითი სახელებისაგან და სხვაგვარია -რთულისაგან. მარტივი რაოდენობითი რიცხვითი სახელისაგან რიგობითი იწარმოება მე-ე აფიქსებით.

ამ საკითხზე საჭიროა მოსწავლეთა საფუძვლიანი ვარჯიშობა. ვარჯიშობა შეიძლება სხვადასხვა სახის იქნეს: ა) გარკვევა ტექსტში მოცემული რიგობითი რიცხვითებისა - როგორი რიცხვითი სახელისაგანაა ნაწარმოები და სად მოუდის მაწარმოებლები; ბ) რთული რიცხვითი სახელებისაგან წარმოება რიგობითი რიცხვითი სახელებისა და პირიქით, რიგობითი სახელების გადაკეთება რაოდენობითად.

რიგობითი სახელებისაგან განკერძოებით დგას **პირველი** და წილობითისაგან - **ნახევარი**, რომლებიც არ ემორჩილებიან რიგობითთა და წილობითთა წარმოების საერთო წესს. **ერთისაგან** რიგობითი რიცხვითი სახელი არის **პირველი**, მაგრამ რთულ რიცხვით სახელებთან იხმარება **მეერთე**.

აქვე უნდა გავაცნოთ რიცხვით სახელთა ფუძეც. ყველა რიცხვითი სახელი თანხმოდანფუძიანია, გამონაკლისია **რვა** და **ცხრა** და მათგან წარმოებული რთული რიცხვითები. თანხმოდანფუძიანი ყველა წილობითი სახელიც. რიგობითი სახელები კი ყველა ხმოდანფუძიანია.

§ 3 მართლწერისათვის

რიგობითი რიცხვითი სახელების სწორად წარმოთქმა და წერა ერთ-ერთი მტკიცუნეული საკითხთაგანია საერთოდ და განსაკუთრებით - სკოლაში. არაბული ციფრებით გამოხატვისას ორივე მაწარმოებლის გამოყოფა კი არაა საჭირო, არამედ ერთის. თუ რიგობით სახელს რომაული ციფრებით გამოვხატავთ, მაშინ ის მაწარმოებლებს არ საჭიროებს.

მართლწერის საკითხების შესწავლისას ცოდნის განმტკიცებისა და შეთვისების შემოწმების მიზნით საჭიროა წერითი სავარჯიშოს ჩატარებაც: აღწერა, შინაარსის გადმოცემა, კარნახი. ტექსტში უნდა იყოს ორთოგრამები როგორც რიგობით, ისე წილობით რიცხვით სახელებზე. რიცხვით სახელთა ბრუნების სწავლებისას ყურადღება მხოლოდ რიცხვით სახელთა თავისებურებების შესწავლაზე უნდა გამახვილდეს. ეს თავისებურებანია: 1) რიცხვით სახელებს არა აქვთ წოდებითი ბრუნვის ფორმა; 2) რაოდენობით რიცხვით სახელებს არ გააჩნიათ ებ-იანი მრავლობითი; 3) რიცხვითი სახელი არც თვითონ ღებულობს ებ-იან მრავლობითს და არც რიცხვით სახელთან დაკავშირებული არსებითი სახელი დაისმის ამ მრავლობითში; 4) არსებითმა სახელმა რიცხვითთან ერთად შეიძლება მხოლოდ ნარ/თანიათი მრავლობითი მიიღოს.

რიცხვითი სახელის ამ თავისებურებაზე ყურადღების გამახვილება აუცილებელია, რადგანაც მას პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს. ამიტომაც ცოდნის

განსამტკიცებლად და მიღებული ცოდნის ჩვევად გადაქცევისათვის საჭიროა ვარჯიშობა.

- 1) სათანადოდ შერჩეული ტექსტის გარჩევა და გარკვევა რიცხვითი და არსებითი სახელის რიცხვში შეთანხმებისა;
- 2) მრავლობითში დასმულ არსებით სახელთა წინ რაოდენობით რიცხვითა მიწერა და ტექსტში სათანადო ცვლილების შეტანა.
- 3) ისეთი მოთხრობის მოკლე შინაარსის გადმოცემა, რომელშიდაც მსაზღვრელად გამოყენებული იქნება რაოდენობითი რიცხვითი სახელები.

ლიტერატურა:

1. თალაკვაძე, მ., ქართული ენის გრამატიკის სწავლების მეთოდიკა, თბილისი: გამომცემლობა განათლება, 1975.
2. კიზირია, ა., რიცხვით სახელთან დაკავშირებული საკითხები, ჟურნალი“კომ. აღზრდას“, #2, 1939, გვ. 43-49.
3. მიქაძე, მ., ქართული ენის სწავლების მეთოდიკა, თბილისი: გამომცემლობა მერიდიანი, 2024. 420 გვ.
5. ჭეიშვილი, ლ., მოსეავლეთა მეტყველების განვითარება რიცხვითი სახელის სწავლებისას V კლასში, პედაგოგიკურ მეცნიერებათა ინსტიტუტის შრ., ტ.17, თბილისი, 1964.

Teaching Numeral in School

Leila Abzianidze

Akaki Tsereteli State University

e-mail: leila.abzianidze@atsu.edu.ge

<https://doi.org/10.52340/lac.2024.32.23>

SJIF 2024: 8.268

The article deals with the teaching of the numeral, the teaching of the structure of the numeral in Georgian language and teaching of spelling issues related to the numeral. The material is based on the research carried out at the school, in the conduct of which the students participated along with the scientist.

Key words: Numeral, Structure of the numeral, spelling of the numeral

რეცენზენტი: პროფესორი მანანა მიქაძე